

КОНЦЕПТУАЛЬНИЙ ПІДХІД ДО ІНСТРУМЕНТАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИКИ

Віктор Лабунець

Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка

Анотація:

У статті зазначено, що концептуальний підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики доцільно розглядати як багатоаспектний процес, спрямований на підготовку вчителя музики, здатного до ефективного виконання мистецько-педагогічної діяльності. Автор вважає, що інструментально-виконавська підготовленість майбутніх учителів музики має здійснюватися через педагогічну підтримку їх індивідуальної суб'єктності. До уваги беруться особистісні характеристики (мотиваційна, ціннісно-інтелектуальна, емоційно-вольова, діяльнісно-поведінкова сфери), музично-фахова зорієнтованість і рівень сформованості музичної та педагогічної компетентностей студентів.

Ключові слова:

концептуальний підхід; інструментально-виконавська підготовка; мотиви діяльності; інтерес; компетентність.

Аннотация:

Лабунець Віктор. Концептуальный подход к инструментально-исполнительской подготовке будущих учителей музыки. В статье определено, что концептуальный подход к инструментально-исполнительской подготовке будущих учителей музыки следует рассматривать как многоаспектный процесс, направленный на подготовку учителя музыки, способного к эффективной художественно-педагогической деятельности. Автор считает, что инструментально-исполнительская подготовка будущих учителей музыки должна совершаться с помощью педагогической поддержки их индивидуальной субъективности. Внимание уделяется личностным характеристикам (мотивационной, ценностно-интеллектуальной, эмоционально-волевой, деятельностно-поведенческой сферам), специально-музыкальной ориентированности и уровню сформированности музыкальной и педагогической компетентностей студентов.

Ключевые слова:

концептуальный подход; инструментально-исполнительская подготовка; мотивы деятельности; интерес; компетентность.

Resume:

Labunets' Viktor. Conceptual approach to instrumental performance training of a future music teacher.

It has been determined in the article that conceptual approach to instrumental performance training of a future music teacher should be understood as a multifaceted process aimed at training a music teacher capable of effective performance of art and pedagogical activities. The author states that instrumental performance preparedness of future music teachers should be realized through pedagogical support of their individual subjectivity. Personal characteristics (motivational, intellectual, emotional, volitional, behavioural spheres), special musical focus, and student's musical and pedagogical competence formation level are taken into account.

Key words:

conceptual approach, instrumental performance training, activity motives, interest, competence.

Постановка проблеми. Процес інструментально-виконавської підготовки майбутніх фахівців на сучасному етапі реформування вищої освіти України зазнає змін. Його актуалізація пов'язана з загостренням проблеми формування духовної культури особистості, яка сьогодні є соціально зумовленою. Ринкові відносини певною мірою так впливають на освітні процеси, що девальвуються духовні цінності, споживацькі настрої заступають собою бажання студентів пізнавати, діяти, творити.

Високі вимоги до якості фахової підготовки вчителів музики зумовлюють необхідність створення й упровадження оновленої системи інструментально-виконавської підготовки студентів інститутів мистецтв і музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики й упровадження інноваційних технологій у фахове навчання майбутніх учителів музики порушують у своїх дослідженнях такі вчені, як: Е. Абдуллін, О. Андрейко, О. Бордюк, І. Глазунова, Н. Гуральник, О. Єременко, К. Завалко, В. Кричевський, Г. Падалка, І. Парій,

М. Сопієва, В. Шульгіна, О. Щербініна, О. Щолокова та ін. Однак окреслена проблема ще недостатньо вивчена як у теоретичному, так і в практичному аспектах.

Формулювання цілей статті. Мета статті – розглянути концептуальний підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики, що являє собою багатоаспектний процес, спрямований на підготовку вчителя музики, здатного до ефективного виконання мистецько-педагогічної діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Формування інструментально-виконавської підготовленості студентів є багатоаспектним процесом, який спрямований на підготовку вчителя музики, що здатен ефективно реалізовувати мистецько-педагогічну діяльність. Інструментально-виконавська підготовленість майбутніх учителів музики має здійснюватися через педагогічну підтримку їх індивідуальної суб'єктності. До уваги беруться особистісні характеристики (мотиваційна, ціннісно-інтелектуальна, емоційно-вольова, діяльнісно-поведінкова сфери), музично-фахова зорієнтованість і рівень сформованості музичної та педагогічної компетентностей студентів. Інструментально-виконавська підготовленість

студентів інститутів мистецтв і музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів в умовах багаторівневої освіти ґрунтується на впровадженні цілісного, аксіологічного, особистісного, квазідецентричного, технологічного, креативно-діяльнісного й акмеологічного підходів, що відіграють роль методологічних засад досліджуваного явища. Серед них на особливу увагу заслуговує квазідецентричний підхід, що є провідним чинником досягнення студентами найвищого рівня професіоналізму.

Концептуальна модель передбачає визначення принципів формування інструментально-виконавської підготовленості майбутніх учителів музики, а саме: гуманізації мистецької освіти; індивідуалізації інструментально-виконавської підготовки студентів; культуровідповідності мистецького навчання; інтеграції фахових знань; усвідомлення специфіки художньо-музичної мови; теоретичного обґрунтування змісту й послідовності модульно-рейтингового навчання бакалаврів і магістрів в інститутах мистецтв і на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів.

У процесі розвитку музично-педагогічної освіти склалася певна навчальна система інструментально-виконавської підготовки учителів музики для продуктивної діяльності в умовах загальноосвітньої школи. Її мета полягає у формуванні музичної та духовної культури студентів і забезпеченні їх творчої самореалізації в художньо-естетичному процесі навчання. Тому одним з пріоритетних напрямів удосконалення сучасного музично-педагогічного навчання учителів музики є оптимізація їх інструментально-виконавської підготовки.

Визначення традиційного навчання як інформаційно-повідомлювального, догматичного й до певної міри пасивного підтверджує логіку виникнення у вищій освіті поруч з традиційними й більш інноваційних напрямів, зокрема проблемного навчання, програмованого навчання, розвивального навчання, модульного навчання тощо. Практична реалізація цих напрямів у професійно-педагогічній та інструментально-виконавській діяльності майбутніх учителів музики є особливо важливою для фахової підготовки сучасного педагога-музиканта.

Одним з важливих напрямів реформування освіти в Україні є перехід до динамічної модульно-рейтингової системи підготовки фахівців, що дає змогу задовольняти можливості особистості в здобутті певного освітнього та кваліфікаційного рівнів і забезпечувати її мобільність на ринку праці. Визнання позитивного впливу кредитно-модульної

системи на навчальний процес підтверджується роботами В. Беха [1], який провів ґрунтовний аналіз перетворень, спричинених упровадженням Болонського процесу в рамках гуманітарної підготовки педагогічних кадрів. Функціональне наповнення окресленої системи зумовило її конкретизацію такими вченими, як В. Андрущенко, Я. Болубаш, І. Зязюн, В. Кремінь, С. Сисоєва, М. Степко та ін. З урахуванням їх думок можна виокремити такі цілі впровадження кредитно-модульної системи на теренах сучасної вищої школи України:

– досягнення відповідних стандартів Європейської системи освіти, що виходить зі знань, умінь і навичок, що є надбанням випускника;

– затребуваність української освітянської кваліфікації Європейським ринком праці;

– затвердження загальноприйнятої й порівняльної систем освітньо-кваліфікаційних ступенів;

– упровадження стандартизованого додатка до диплома, модель якого була розроблена Європейською Комісією Ради Європи й UNESCO/CEPES, і який містить детальну інформацію про результати навчання випускників;

– стимулювання викладачів і студентів вищих навчальних закладів до вдосконалення системи об'єктивної оцінки знань;

– забезпечення «прозорості» системи вищої освіти та академічного й професійного визначення кваліфікації [8].

Модульно-рейтингова система організації навчального процесу, за І. Глазуною, являє собою, насамперед, певне явище, об'єкт вивчення, тому з позицій системного підходу має розглядатися як складне утворення, специфіка якого визначається не стільки елементами його побудови, скільки характером відношень і зв'язків між наявними елементами. Адже певна педагогічна система, незалежно від змісту принципів положень її організації, не може бути лише теоретичним підґрунтям для побудови навчального процесу: вона здебільшого презентує його організаційний складник, а технологія – операційну частину, хоч таке розмежування й має умовний характер [2, с. 11].

Аналіз взаємозв'язку загальнопедагогічного й фахового в структурі дворівневої підготовки майбутніх учителів музики загалом засвідчив, що цикл дисциплін професійно-орієнтованої гуманітарної підготовки забезпечує якість фахової підготовки *бакалаврів* (філософія, етика та естетика, нові інформаційні технології, психологія, педагогіка, педагогічна творчість тощо). Проведений аналіз дав змогу дійти висновку, що деякої корекції потребують

навчальні плани інститутів мистецтв і музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів для наближення навчальних дисциплін основних циклів до вивчення й практичного застосування фахових методик, наприклад, загальний курс педагогіки та історії педагогіки й методики музичного виховання школярів бажано було б вивчати паралельно, а не розбивати на три окремі навчальні семестри тощо.

Цикл дисциплін професійно-орієнтованої гуманітарної підготовки *магістрів* (методологія та методи наукових досліджень, сучасні інформаційні технології в освіті, психологія та педагогіка вищої школи тощо) більше спрямовується на вивчення опорних фахових дисциплін, а саме: методики музичного виховання й методики викладання за кваліфікацією, зокрема інструментально-виконавських дисциплін. Цінність такого взаємозв'язку в тому, що ці виконавські дисципліни не розпорошені за навчальними семестрами, а викладаються комплексно.

Однією зі специфічних ознак інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики є апперцепція, яка суттєво впливає на процес інструментально-виконавської підготовки майбутнього фахівця (зміст робочої програми; можливий темп просування до вершин майстерності; організація індивідуальних занять тощо).

Важливим є використання феномена апперцепції в навчанні, що передбачає врахування залежності сприйняття від минулого досвіду й наявних у студентів уявлень і знань для більш точного й глибокого засвоєння ними нового матеріалу, пробудження інтересу до нього. У педагогіку поняття апперцепції ввів Й. Герbart [5, с. 76], побудувавши на цьому понятті всю теорію педагогіки як вчення про способи та прийоми засвоєння знань учнями. У сучасній педагогіці поняття апперцепції набуло форми вимоги стосовно підготовки студентів до сприйняття нового матеріалу та встановлення постійного зв'язку вивченого раніше матеріалу з новим. Г. Ципін підкреслює, що підготовка майбутніх фахівців музичного напрямку в педагогічних університетах розрахована на більш широкий та інший за можливостями контингент студентів, ніж у спеціальних навчальних закладах виконавського напрямку (консерваторії, музичні училища з їх профільним відбором абітурієнтів). Відповідно ця підготовка має інший дидактичний ракурс, інші, більш універсальні цілі та завдання. Тому необхідно, щоб прийоми і засоби навчання в системі масового музичного виховання й навчання були насамперед

універсальними за характером, синтетичними за структурою [11, с. 287].

Доречно зауважити, що інструментально-виконавська підготовка студентів інститутів мистецтв і музично-педагогічних факультетів педагогічних університетів визначається системністю та цілісністю її компонентів, інтеграційним характером формування кожного з них. Про це свідчать роботи дослідників, які розробляють цю проблему впродовж останнього десятиріччя в таких аспектах, як: формування навчально-пізнавальної діяльності студентів і формування їх музичного мислення (Н. Мозгальова) [6]; формування педагогічно-виконавської майстерності (І. Мостова) [7]; формування інструментально-виконавської діяльності як засобу професійної підготовки педагога-музиканта (Л. Гусейнова) [3] та ін.). Отже, інтеграцію знань у галузі мистецької освіти можна уявити як послідовність етапів опанування художньої мови й набуття досвіду її сприймання від окремих видів моносенсорних мистецтв до відчуття й розуміння складних музичних форм.

Інструментально-виконавська підготовка вчителя музики є важливою для виконання завдання професійного становлення майбутнього фахівця. Процес становлення професійної майстерності музиканта-інструменталіста вирізняється серед багатьох видів спеціальної освіти досить тривалим терміном навчання. До нього входять сім-вісім років навчання в музичній школі (школі мистецтв), чотири роки в музичному училищі, педагогічному коледжі, училищі культури й мистецтв і п'ять років у вищому навчальному закладі мистецької освіти. Певна кількість профільних навчальних дисциплін вивчається в процесі індивідуально організованих занять. Разом з тим, професійний рівень багатьох випускників вищих мистецьких закладів не достатньо високий. Причин тут декілька, й головна з них – це недосконалість освітнього процесу, особливо психолого-педагогічного характеру, на всіх трьох рівнях системи музичної освіти. Зокрема основна мета занять – виховання особистості музиканта, гармонійний розвиток його здібностей – відсувається на задній план, а педагогічний процес зводиться лише до вивчення музичних творів.

Теоретичними підвалинами для виконання прикладних завдань інструментальної підготовки майбутнього вчителя музики в системі професійного навчання є:

- виявлення специфіки та закономірностей формування професійних навичок залежно від характеру особистості;
- дослідження психолого-педагогічних особливостей організації професійної діяльності;

- забезпечення формування узагальнених професійних навичок;
- вивчення мотивації фахового навчання й майбутньої професійної діяльності;
- дослідження впливу станів особистості на ефективність професійного навчання та способи їх діагностики;
- вивчення змін, що відбуваються в особистості в процесі професійної підготовки, та їх впливу на можливості самореалізації у фаховій діяльності;
- формування основ психолого-педагогічної оптимізації системи професійного навчання.

Необхідність суттєвого покращення роботи, пов'язаної з виконанням окреслених завдань, висуває фундаментальну проблему визначення професіограми музиканта-інструменталіста. Розробка професіограми музиканта-інструменталіста, на думку Ю. Цагареллі, передбачає такі основні етапи: попередній психологічний аналіз фахової діяльності; виявлення на його основі вимог професії до особливостей суб'єкта діяльності; визначення переліку професійно важливих якостей, виходячи з критеріїв професійних вимог, виявлених на попередньому етапі; визначення сутності й значущості окремих професійних якостей; формування на основі отриманих результатів структури професійної майстерності з урахуванням системного підходу в психології [10].

Розглядаючи спрямованість музиканта-інструменталіста, необхідно детальніше зупинитися на інтересі, як важливому елементі спрямованості. З цього приводу Є. Ільїн зауважує, що інтересу як єдиного психологічного явища немає, і наводить такі види інтересів:

- зацікавленість як короткочасний прояв інтересу;
- інтерес-відношення, інтерес-схильність як стійке утворення особистості;
- процесуальні інтереси-відношення (безпосередні), пов'язані з отриманням задоволення від процесу діяльності;
- цільові інтереси-відношення (опосередковані), пов'язані з отриманням очікуваного результату;
- процесуально-цільові інтереси, у яких поєднуються задоволення й результат [4, с. 97].

Наведені інтереси-відношення доцільно розглянути стосовно музично-виконавської діяльності. Отже, зацікавленість як короткочасний прояв інтересу часто можна спостерігати в дітей щодо ритмічної, незвичної музики, під яку їм хочеться рухатися. Зацікавленість спостерігається й стосовно музичних інструментів. Спочатку ця зацікавленість пов'язана з будовою інструмента,

з тим, як він звучить. Потім ця зацікавленість стосується вже безпосередньо гри на музичному інструменті. Доцільно розглянути цей процес у віковому аспекті. Немає, напевно, дитини, яка, побачивши музичний інструмент, не захотіла б до нього доторкнутися. При цьому, як свідчить практика, одні діти більш успішні в «музикуванні», інші – менш успішні. Зазвичай, перші успіхи сприяють подальшому захопленню музикою (прояв перших ознак схильності до виконавської діяльності).

Інтерес-відношення, інтерес-схильність як стійке утворення особистості часто буває вже сформовано в музикантів-виконавців до 13-15 років. Дитина, навчаючись у музичній школі (школі мистецтв), після її закінчення робить професійний вибір, вступаючи до музичного училища, вищого мистецького навчального закладу. Особливо обдаровані діти навчаються в спеціалізованих школах при музичних академіях (консерваторіях). У цих дітей інтерес-схильність виявляється швидше.

Зазначимо, що цей вид інтересу характерний не лише для музикантів-професіоналів, а й для виконавців-любителів. Дуже часто можна спостерігати гру виконавців-любителів на достатньо високому професійному рівні. Особистісна якість, яка відрізняє їх – це гра для інших. При цьому матеріальна винагорода їх мало цікавить, у них домінує бажання створити певний настрій у слухачів, принести їм задоволення (відповідати їх очікуванням). Процесуальні інтереси-відношення (безпосередні), пов'язані з отриманням задоволення від процесу виконавської діяльності. Практика показує, що ці інтереси-відношення в музикантів-початківців проявляються як гра для себе, для власного задоволення, коли учень підбирає на інструменті популярні пісні, мелодії. Найбільш талановиті намагаються імпровізувати. Задоволення може бути отримано в процесі діяльності від визнання з боку слухачів, а також від прагнення продемонструвати свої уміння, майстерність, самоствердитися. У професійних музикантів ці інтереси-відношення більше пов'язані з кінцевим результатом, що має соціальну значущість, але часто також і з естетичним задоволенням від музикування.

Цільові інтереси-відношення (опосередковані), пов'язані з отриманням результату, вигоди, спостерігаються в музикантів-професіоналів. Наприклад, виступ на концерті чи іншому заході, за який виконавець отримує матеріальну винагороду. Професійні музиканти поводяться стосовно цього по-різному, відповідно до своїх здібностей і таланту. Як правило, це заплановані гастролі, одноразові виступи на різних заходах (концерт,

ювілей, весілля тощо). Часто прагнення до самовдосконалення в процесі виконавської діяльності стає умовою для отримання матеріальної винагороди в майбутньому.

Процесуально-цільові інтереси є такими, у яких поєднуються задоволення й результат. Для багатьох професійних музикантів виконавська діяльність – це улюблена праця, яка приносить моральне задоволення. Часто творчі особистості відмовляються від вигідних (у матеріальному плані) пропозицій, якщо не отримують від цього морального задоволення. Тому умови набуття практичного досвіду у сфері мистецької освіти тісно пов'язані з формуванням виконавської майстерності майбутніх фахівців, з досконалим оволодінням грою на музичних інструментах.

На важливість естетичної спрямованості майбутніх учителів музики вказує Г. Падалка, яка зазначає, що в процесі мистецького навчання естетична спрямованість означає осягнення, насамперед, естетичної цінності художніх творів, формування схильності студентів до сприймання мистецтва як явища, що «містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини. Мистецтво, відтворюючи найтонші нюанси переживань людини, має можливість розкрити перед учнями багатогранний і неоднозначний внутрішній світ,

найпотаємніші куточки психічного буття особистості» [9, с. 153]. Таким чином, концептуальний підхід до інструментально-виконавської підготовки бакалаврів і магістрів в інститутах мистецтв і на музично-педагогічних факультетах педагогічних університетів, що містить основні положення означеного феномена, націлений на спрямованість майбутніх учителів музики на продуктивну діяльність, що є важливим складником їх інноваційної інструментально-виконавської підготовки.

Отже, ми з'ясували, що концептуальний підхід до інструментально-виконавської підготовки майбутніх учителів музики доцільно розглядати як багатоаспектний процес, спрямований на навчання вчителя музики, здатного ефективно виконувати мистецько-педагогічну діяльність. Інструментально-виконавська підготовка майбутніх учителів музики має здійснюватися через педагогічну підтримку їх індивідуальної суб'єктності. При цьому до уваги слід брати особистісні характеристики (мотиваційна, ціннісно-інтелектуальна, емоційно-вольова, діяльнісно-поведінкова сфери), музично-фахову зорієнтованість і рівень сформованості музичної та педагогічної компетентностей студентів.

Список використаних джерел

1. Бех В. П. Человек и Вселенная: когнитивный анализ: монографія / В. П. Бех. – 2-е изд., доп. – Запорожье : Просвіта, 2003. – 148 с.
2. Глазунова І. К. Принципи організації модульного навчання в процесі інструментальної підготовки студентів педагогічних університетів / І. К. Глазунова // Вісник Луганського Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2012. – № 10(245). – Луганськ : ЛНУ, 2012. – С. 5–13.
3. Гусейнова Л. В. Формування готовності майбутніх учителів музики до інструментально-виконавської діяльності: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.02 «Теорія та методика музичного навчання» / Л. В. Гусейнов. – Київ, 2005. – 20 с.
4. Ильин Е. П. Психология творчества, креативности, одаренности / Е. П. Ильин. – СПб. : Питер, 2009. – 448 с.
5. Історія зарубіжної педагогіки: хрестоматія / Є. І. Коваленко, Н. І. Белкіна. — К.: Центр навчальної літератури, 2006. – С. 62–157.
6. Мозгальова Н. Г. Методичні основи успішності інструментально-виконавської підготовки вчителя музики / Н. Г. Мозгальова // Наукові праці. Серія: Педагогіка, психологія та соціологія. – Донецьк, 2009. – Вип. 5(155). – Ч. II. – С. 250–255.
7. Мостова І. В. Формування педагогічно-виконавської майстерності майбутнього вчителя музики: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / І. В. Мостова. – Луганськ, 1998. – 20 с.
8. Ничкало Н. Г. Теоретико-методологічні проблеми і перспективи досліджень з неперервної професійної освіти / Н. Г. Ничкало // Неперервна професійна освіта: теорія і практика: зб. наук. праць: у 2 ч. / АПН

References

1. Bekh, V.P. (2003). *Man and the Universe: cognitive analysis: monograph*. 2nd ed., Zaporozhie: Prosvita, 148 p. [in Russian]
2. Hlazunova, I.K. (2012). Principles of module training in the process of musical training of students at pedagogical universities. *Bulletin of Taras Shevchenko Luhansk National University*, Issue 10 (245), Luhansk, p.p. 5 – 13. [in Ukrainian]
3. Huseinova, L.V. (2005). *Formation of future music teachers' readiness to performing instrumental activities: abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: 13.00.02 – Theory and methods of music education*, Kyiv, 20 p. [in Ukrainian]
4. Iiin, Ye.P. (2009). *Psychology of art, creativity, aptness*, SPb : Piter, 448 p. [in Russian]
5. Kovalenko, Ye. I., Belkina, N.I. (2006). *History of foreign theory of education: a reader*. Kyiv: Center of study books, p.p. 62 – 157. [in Ukrainian]
6. Mozhaliova, N.H. (2009). Methodical bases of success of a music teacher's performing and instrumental training. *Scientific works. Series: pedagogy, psychology and sociology*. Donetsk, Vol. 5 (155), Part II, p.p. 250-255. [in Ukrainian]
7. Mostova, I.V. (1998). *Formation of pedagogical and performance skills of future music teachers: abstract of thesis for the degree of Candidate of pedagogical sciences: specialty. 13.00.01 – General pedagogy and history of pedagogy*, Luhansk, 20 p. [in Ukrainian]
8. Nychkalo, N.H. (2001). Theoretical and methodological problems and prospects of research on continuous professional education. *Continuous professional education: theory and practice: collection of scientific works*, in 2 vol., AES of Ukraine; Institute of pedagogy and psychology of professional education, Kyiv, Vol. 1, p.p. 35 – 41. [in Ukrainian]

- України; Ін-т педагогіки і психології проф. освіти. – К : б. в., 2001. – Ч. 1. – С. 35–41.
9. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
10. Цагарелли Ю. А. Психология музыкально-исполнительской деятельности: автореф. дисс. на соискание уч. степени д-ра психол. наук : спец. 19.00.08. «Специальная психология» / Ю. А. Цагарелли. – Л. : ЛГУ, 1989. – 42 с.
11. Цыпин Р. М. Музыкально-исполнительское искусство: теория и практика / Р. М. Цыпин. – СПб. : Алетейя, 2001. – 320 с.
9. Padalka, H. M. (2008). *Pedagogy of Art (theory and methodology of teaching artistic disciplines)*, Kyv : Osvita Ukraine, 274 p. [in Ukrainian]
10. Tsagarelli, Yu. A. (1989). *Psychology of music-performing activity: Abstract of thesis for the degree of Doctor of psychological sciences: specialty 19.00.08. – Special psychology*, Leningrad, LSU, 42 p. [in Russian]
11. Tsy-pin, R. M. (2001). *Music-performing art: theory and practice*. SPb. : Aleteia, 320 p. [in Russian]

Рецензент: Сегеда Н.А. – д.пед.н., професор

Відомості про автора:

Лабунець Віктор Миколайович

dec_pedfac@kpn.edu.ua

Кам'янець-Подільський національний
університет імені Івана Огієнка
вул. Уральська, 1/б, м. Кам'янець-Подільський,
Хмельницька обл, 32300, Україна
doi: dx.doi.org/нвмдпу.v0i15.1261

Матеріал надійшов до редакції 16.11.2015 р.

Прийнято до друку 15.12.2015 р.